

บทคัดย่อ

โครงการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้บ้านเปร็ดใน จังหวัดตราด เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ชุมชนร่วมกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปร็ดใน และภาคีเครือข่ายสถาบันการศึกษา โดยการสนับสนุนงบประมาณหลักจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) โดยใช้กลยุทธ์การบูรณาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากภาควิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินโครงการตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2556 – เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 มีผลการดำเนินงานสรุปสาระสำคัญโดยย่อ ดังนี้

การพัฒนาและเสริมศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปร็ดใน มีกิจกรรมในการดำเนินการหลายด้าน ตัวอย่างเช่น การจัดประชุม การจัดอบรม การศึกษาดูงานของกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้และสมาชิก และสร้างภาคีเครือข่ายความรู้จากองค์กรภายนอก ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและ ภาควิชาการ ผลการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านเปร็ดใน พบว่ามีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบมากขึ้น มีแหล่งเรียนรู้ด้านพลังงาน มีรูปแบบและข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง การอนุรักษ์ป่าชายเลน มีสื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่สมาชิกชุมชนและผู้มาศึกษาดูงาน ทั้งในรูปแบบเอกสาร วิดีทัศน์ และโมเดลสามมิติ นอกจากนี้ ทางศูนย์เรียนรู้ฯ ยังได้ทำภารกิจด้านพัฒนาศักยภาพเยาวชนโดยใช้กิจกรรมการคัด่ายเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อม และกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย

การพัฒนาเสริมสร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จากภาควิชาการกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่ดำเนินงานโดยการบริหารของศูนย์เรียนรู้มี 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพลังงานหมุนเวียน ด้านทรัพยากรชีวภาพและสภาวะแวดล้อมของระบบนิเวศป่าชายเลน และด้านการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง และการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบบูรณาการ ซึ่งได้เกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์ในด้านการพัฒนาคน เป็นการสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างทีมนักวิจัยชุมชน และทีมนักวิจัยที่ร่วมงาน นักวิจัยชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา และสำรวจตรวจสอบสภาพพื้นที่

ผลการดำเนินงานสร้างองค์ความรู้ในแต่ละด้าน มีดังนี้

ด้านพลังงานหมุนเวียน สมาชิกชุมชนมีความรู้ความเข้าใจด้านพลังงานมากขึ้น มีช่างชุมชนด้านพลังงานที่สามารถติดตั้งระบบโซลาร์เซลล์ได้ด้วยตนเอง สามารถจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ด้านพลังงานทางเลือกได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการใช้เทคโนโลยีพลังงานทางเลือกอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์พลังงานทางเลือกชุมชน และขยายผลความสำเร็จสู่ชุมชนข้างเคียงในตำบลห้วงน้ำขาว นอกจากนี้ จากการสำรวจและบันทึกข้อมูลพลังงานในครัวเรือนพบว่า สามารถลดค่าใช้จ่ายทางด้านพลังงานในช่วงปี 2557 - 2558 ได้ถึง 2.7 ล้านบาท ค่าใช้จ่ายที่ลดได้มาจากน้ำมันดีเซล เบนซิน และไฟฟ้า เป็นลำดับต้นๆ คิดคำนวณเป็นปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ที่ลดได้เท่ากับ 433 ตัน

ด้านทรัพยากรชีวภาพและสภาวะแวดล้อมของระบบนิเวศป่าชายเลน มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนา
ระบบฐานข้อมูล และให้ความรู้กับชุมชน เนืองด้วยข้อมูลมีความสำคัญสำหรับการจัดการศูนย์เรียนรู้ ทำให้
ผู้มาเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ได้รับทราบข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลน กิจกรรมที่ได้ดำเนินงาน
คือการฝึกอบรมเรื่องระบบฐานข้อมูล การเก็บข้อมูลทรัพยากรป่าชายเลน แนวทางการขึ้นทะเบียนป่า
ชุมชน เพื่อให้ชุมชนนำข้อมูลไปใช้วางแผนและบริหารจัดการป่าชายเลน และพัฒนาป่าชุมชน นอกจากนี้
ได้มีกิจกรรมการฝึกอบรมเยาวชนในการตรวจวัดการเติบโตของต้นไม้ เพื่อส่งเสริมเยาวชนให้รู้จักวิธีการ
ตรวจวัดติดตามการเติบโตของพรรณไม้ป่าชายเลนโดยมีนักวิจัยชุมชนเป็นพี่เลี้ยง ผลการดำเนินงานใน
เรื่องนี้ ทำให้ชุมชนมีระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ได้ภาคี
เครือข่ายการทำงานในพื้นที่ และแผนการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกัน

ด้านการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่ง มีการจัดทำแนวป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งที่
ผสมผสานระหว่างการใช้เตายางกับแนวปักไม้ไผ่ วางเป็นแนวให้อยู่ด้านในสุดติดป่าชายเลน และมีแนวปัก
ไม้ไผ่ชั้นนอกที่อยู่ห่างออกไป 50 เมตร เพื่อลดความรุนแรงของคลื่นลม ทำให้ตะกอนที่เข้ามาตกอยู่หลัง
แนวป้องกันชั้นใน เกิดดินงอกหลังแนวป้องกันการกัดเซาะ ในด้านการพัฒนานักวิจัยชุมชน ทำให้นักวิจัย
ชุมชนสามารถวัดและติดตามการเปลี่ยนแปลงของระดับพื้นที่ทะเลได้ สามารถประยุกต์การใช้ลอบจับสัตว์
น้ำมาตรวจวัดความสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่ง ผลสำเร็จดังกล่าวนำไปสู่การจัดทำแผนป้องกันกัด
เซาะชายฝั่งที่ชุมชนมีส่วนร่วม มีเครือข่ายชุมชนทุกหมู่บ้านในตำบลห้วงน้ำขาวเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขการ
กัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ตำบลห้วงน้ำขาว

การดำเนินกิจกรรมทั้งหมดในโครงการมีผลลัพธ์เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้ง
ในเชิงการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการปรับตัวของชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากการ
เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งช่วยเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนในหลายด้าน กิจกรรมด้านการ
บริหารจัดการระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นการอนุรักษ์และเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งกักเก็บ
คาร์บอนไดออกไซด์ และเป็นแหล่งสร้างความมั่นคงทางอาหารและความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน
กิจกรรมด้านพลังงานหมุนเวียนเป็นการช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เกิดจากการใช้พลังงาน
เชื้อเพลิงฟอสซิล และช่วยลดรายจ่ายด้านพลังงานของครอบครัว กิจกรรมด้านการแก้ไขปัญหาการกัด
เซาะพื้นที่ชายฝั่งเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อรองรับกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศ ช่วยรักษาแนวป่าชายเลนไม่ให้ถูกกัดเซาะ แนวป้องกันการกัดเซาะที่ชุมชนพัฒนาขึ้นยัง
เป็นเครื่องมือที่ช่วยป้องกันและลดความขัดแย้งทางสังคมระหว่างกลุ่มประมงพื้นบ้านกับกลุ่มประมง
พาณิชย์ กิจกรรมทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในชุมชน และการเรียนรู้ระหว่าง
ชุมชนทั้ง 5 หมู่บ้านในตำบลห้วงน้ำขาว เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพของชุมชน และเป็น
พื้นฐานสำหรับการปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านเป็ดใน องค์ความรู้ชุมชน การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สุขภาวะ